

הלכות פסח סימן תם

*ולא אופין אותה (א) על-ידי (ב) אינו יהודי ולא על-ידי (ג) (ד) חרש שוטה *וקטן: ב (ה) יהרא"ש הנה משפדל (ו) במצת מצוה ועומד על צשתה ומנחו העוסקים בהם ומסיע צעריהם, וכן ראוי לכל אדם לעשות, להשפיל הוא (ד) (ו) בעצמו במצוה: ג יהלש (ח) אחר זמן אסור חמץ (ט) יאמר בשעת

באר היטב

כרש"א ששהמיר, ועין בב"ר דקטר בעומר על-גביו, והניח הא"י ללוש בפניו ויאמר לו לעשות לשם פסח, טוב יותר לעשות פה"ג ע"י חשיו מצי"א א"י אם אפשר, עין ח"י: (א) חרש, הינו שאינו שומע ואינו מדבר, ושוטה שפאבד מה שנותנים לו, וקטן הינו שאינו בודיעת כמה שא"ל שיצוה לשם מצוה אשר צוה השי"י, ט"ז, ובמהר"ל כתב: עד שיהיה פד מצוה, וכ"כ הח"י, ובד"עבד יש להחזיר ע"י קטן, ט"ז, וראוי להזהר להקל אפילו בהתחלה לעשות הנקבים ע"י קטן וכה"י פ"ח שגם גדולים עומדין על-גביו, וכ"כ מהר"ל, והוא יותר נכון פ"ד להיות הרבה עוזרים למטר בעצמן צשתן, ומ"ם אם אפשר להור המצה של מצוה תהיה כמה דאפשר, ח"י: (ד) בעצמו, ויטריח עצמו במצות מצוה עד שיצו, תח

משנה ברורה

האחרונים, ועין מה שכתבנו לקמיה: (א) על-ידי אינו יהודי וכ"י, הפעם, דכתיב "ולשפרתם את המצות", ומשמע מנה דלמניה שאמה משפרה שלא תחמין - התכוון לשם מצוה של מצוה, וכן וחרש-שוטה וקטן לאו בני שמור נהנהו, והספימו (ג) הרבה פוסקים, דאפילו ישראל עומד על-גבן ומזהירן שייכנו לשם מצוה מצוה גמ"ר לא מהני, ואינו יוצא די חובתו אפילו בד"עבד, (ד) ויש מן הפוסקים שמקלין בעומד על-גבן (ה) ומזהירן שייכנו בצשתו לשם מצוה, דאז אמרין אדע"א דישאל קצבד, וכתב הב"ח והמגן אברהם דיש לסמוך עליו כשאי אפשר בענין אחר, (ו) וטוב שהישראל בעצמו יקיים גמ"ר קצח"ג, ומכל מקום מוטב לעשות על-ידי חרש-שוטה וקטן מעל-ידי צעור, ונדע, דאפילו לדעת המקלין בעומד על-גבן, (ז) לא יסתפק כמה שאומר לו פעם אחת קדם העשה שייכנו לשם מצוה מצוה, רק צריך להזהיר בכל שעה על זה, שלא יסחו דעתם מנה, (ח) ויענין סחינה, עין בבאור הלכה: (ד) חרש, הינו שאינו שומע ואינו מדבר, דאם הוא מדבר אינו מדינא בכלל חרש, וקטן הינו (ח) שלא הגיע לי"ג שנים יום אחד, ובאשה - בת י"ב שנים, ושוטה הינו שפאבד מה שנותנים לו, ובכונתו הרבים, פסח אנשים מקלין ומיחזין לקטן וקטנה לתן מים לתוך הקמח, ושלא כד"ן ע"ש, ודגתינת מים לתוך הקמח בכלל לישא הוא, לרעח הלש-א"רמין כתיבן שכד קע"י ג, ולא נפיק לדיהו חובת מצוה במצוה פ"ו, אם לא שלוקח מצות אחרות לילי הסדר לקיים המצות-עשה דאכליל מצוה: ב (ה) יהרא"ש וכו', דמצוה בו יותר ממשלה: (ו) במצת מצוה, ומהר"ל פסק להור בן לבתלה בכל המצות, שאר המצות הנה נוהג לעמוד על גביהן כי רבה המכשלה, וכן כתב בחק"עקב בשם השב"ל לקט שאין להאמין לנשים בענין לישא ובאשה, פי כמה דברים יעלו על לב נשים שהן מתרות, או שמא שוכחות ועושות דבר שלא בהגון, ואינן יודעות שכר מצוה ותפסד עברה, לכן רב המלמד-תכמים והרמב"ם עומדים על רקיעה ועל לישנה ועל אפיה: (ז) בעצמו, ויטריח עצמו במצות מצוה עד שיתחמם ותיע"י, וזה תקון גדול לענין החמור והארי"י ו"ל: ג אחר זמן אסור חמץ, דק"ם זמן אסור, (ט) אפילו הנה ביום י"ד שפכר בוק שאר חמץ, מפל מקום אין צריך לומר בשעת לישא, נדי לו שכתב סמוך לזמן אסור, (י) וכלאו הכי הוא אומר על חמירא וגם פרוצים אלו בכלל, אבל לאחר זמן אסור, משצנעה חמץ אינו בשותו לבטל, (יא) ויש להש'א שפא לא יצטרע מן העולם מדי ועבר על כל ידאה וכל ימצא"ג, ועל-כן צריך לבטל קדם שיתחמץ, ואף אם אינו עומד שם, יכול לבטלם בביתו [פמ"ג]: (ט) יאמר בשעת לישא וכו', ומכל מקום אחר האפיה

הם ונהגו לעשות שמור בכל המצות וכמש"ל סימן תנ"ח ס"ח: (ג) א"י, העקר דממדת חסידות לשמור משעת קצירה במצות של מצוה, אך הואיל שאין לנו שדות עכשו, די בשמור משעת סחינה, והינו להיות הישראל עומד על-גביו אצל השחינה סני, אפילו בטוחן ברתים של יד סני בעומד על-גביו בינו שאינו עוסק בקמח עצמו רק מלאכה ע"י פלי, משא"כ באפיה לישא שמלאכתו וקטן בעשה וטעה עצמו לא מקני בעומד על-גביו ונכנסו שמוקבים סניא לפיא קפידא, אך מלשון מהר"ל יש להחמיר, וכ"כ הבי"ח בשם מהר"ל הלכה למעשה בקה"ר שהנה גמ"ס ולא נצוה לאכל כל-הראשונה של פסח מפנה שצטו בפניה, ומ"ם הפסח אחרונים דאם אי"א בענין אחר וישאל לבטל מ"ע דאריחא, ולא

באור הלכה

המצות שאוכל בכל הפסח, ונראה שהוא פסקת הרב המגיד משנה ת"ל: (א) נדע עוד, דעקר דיקא דבצקות של צעורים אדם כפלא פרסו פה"ם לא הביאו הפוסקים, והבט הבית-יוסף בסוף סימן תנ"ד דע"מיהו הוא, דסבירא להו קפריש רבנו חננאל דמרי שלשם קצני ישראל וישראל ראה שלא נקעו פה"ם קלום חמץ ולא נתחמץ בלישה אלא שלא נשפחה לשם מצוה, ואם-כן אין כאן חידוש דין, וכן הסכים בלבוש ופ"ד תול ותמר-משה: אכן גלה רבה כתב דהרבה פוסקים קניו בשיטת רש"י, דכל שאין בו סודק ושיאור, אף שלא ראה הישראל כלש' הצעורים לא תלשין, והבט שכן כתב הרמ"א וטור ורבו יתום תלמידי אחריו ושב"ל לקט ומנהיג וצדה לדרך, וכתב דיש לסמוך בשעת הפסק ביחור, ובאמת כפי הנראה לא היה לפניו בנה דבר שאר ראשונים, עין בחדושי רמב"ן פסחים שם כה"קא וחדושי ריטב"א ובמה"ם הלכות, פ"ס דחו סב"ר רש"י במה ראות והספימו לפרוש רבנו חננאל, עין שם שהקרינו כות, וגם הר"ף והרמב"ם שהשמיטה קודאי גמ"ר קפרישם קפריש רבנו חננאל, והתמה הוא לומר כסב"ר אלה רבה דחשמיטו זאת משום שהוא מלתא דפשיטא מין שאין בו סודק ושיאור, ואדרבה, מפתומת הרמב"ם שמשע צריך שמור גם למצות של שאר מי הפסח, וכמו שכתבנו לעיל בשם המגיד-רש"י, עין שם, ועל-כן נראה דאין לתקל בזה פ"ל: * ולא אופין וכו', והקב"א בש"ס דף מ' משעת אפיה וכו', אלקא דקאפיה לכלי עלמא בענין ישראל, ועין בבית-יוסף מה שכתב פ"ו, והכ"ח חולק עליו, וכן כתב גמ"ר אברהם בשם מהר"י, וכן סתמו כל הפוסקים וכלשון המסבר, ומישיח דגם בתינת לפנה צריך שמירה שלא ישהה ג"ד פי החמיר, וצעורים אינו חושש לה: * וקטן, עין במשנה ברורה מה שכתבנו אודות העשות שמירין לקטן לתן מים לתוך הקמח, יותר מנה יש טעות נחפשת לישא אנשים, שקטנו ככה שמונה לאפיה מצותים וגם הם מצותים לקטנים לתן מים לתוך הקמח, וכתב טועין הם, שחושבין שפיון שקמח הוא טהמים ששמרו מעת הקצירה יצאו מה יד הכל, וטעות גדול הוא, שכל אפן הוא העקר הלישה ותאפיה, ועל-כן צריך שיהיה בנה פל מעשיתו, הינו

שער הציון

(א) עין בטור ובית-יוסף, וכן הוא גמ"ר דעת הרשב"א בחדושי הרשב"א להקל ומצאמא אחרונה, והכא לא פני צשתה לשם מצוה וק שמור לשם מצוה פדכתיב "ולשפרתם", וזה סני אפילו באחר שצמד על-גבן ומכון לשם מצוה, וריטב"א פס"ס שכן הנה דן הרמ"א להלכה ולא למעשה, ובתשובת הר"י חיים-אור-ורע סימן לה וסימן קמ"ג נוסח דעתו להקל דמצריהו לזה מתשבת העומר, עין שם, ועין שם עוד דעת רב נבי יצחק שאין דצ"ח ב"ן, וכן בספר מהר"ל מביא גמ"ר דכ"ר הר"ח ת"ל וחולק עליו: (ב) מן אבתים, וקולעיל בסימן י"א לגבי שויה, עין שם, ולי דעת הרמ"א וחר"ה שכתבנו מק"ם אין צריך ללל מחשבת העפויים וחרש-שוטה וקטן, רק מין שישאל תעומד על-גבן פל זמן לישתן שומר לשם מצות-מצוה, די קוה: (ג) מגן אברהם: (ד) תשבת משפוחת-עקב סימן כא: (ה) אלה רבה וחק"עקב ופרי-מרום, ולא קט"ג: (ו) מאמר-מק"ם: (ז) ט"ז: (ח) (י) בי"ח ושי"א:

מילואים הלכות פסח סימן תם המשך מעמוד 116

[ביה"ל ד"ה מצת]

[נראה שהוא קטנת קרב הקגידה קטנה סי' 177].

17) מבאר מדבריו שהגריא החמיר לשמר לשם מצה גם במצות של שאר הימים, והגריש סלטס הגריאז' מלצר (עבד המלך שמות יב, יז) הוסיפו לבאר בחומרת הגריא, שהיא כפי דעתו שהובאה במשנים לקמן (סי' תעה ס"ק מה, וסי' תרלט ס"ק כד) שיש מצוה לאכול מצה בשאר ימי הפסח, ורק שאינו חזיב, שלפי זה מה שכתוב בתורה 'שמרתם את המצות' נאמר על המצות של כל ימי הפסח, וכעין זה כתב הרמב"ם אליעזר (סי' תנג ס"ק יד).

אמנם, בביה"ל לעיל (סי' תנג ס"ד ד"ה טוב) כתב בטעם הדבר שהגריא החמיר מאד על שימור משעת הקצירה אפילו במצות של שאר הימים, שהוא מוחש וירדת מים על התבואה במחזור לאחר שהתיבשה, שאו היא מחמיצה גם במחזור (ולא משום מצות 'שימור לשם מצה'), וכך הובא במעשה רב (אות קפח), וכן משמעות דברי החיי אדם (שהובא בביה"ל כאן).

[משנ"ב ס"ק ה]

ד'תענה בו יותר מבשלה(18).

18) אמנם, בשעה"צ לעיל (סי' רנ ס"ק ט, בתירוץ אהו) כתב שרק לצורך הכנת צרכי שבת יש לתלמיד חכם לבטל מתורו אפילו כשאפשר לעשותה על ידי אחרים, ומשום דין 'כבוד שבת' החמור, מה שאין כן לגבי שאר מצוות באופן שיתכן לעשותה על ידי אחרים, ונשאר בצ"ע. ומה שמשמע שנהגו הראשונים לטרוח בעצמם בענין זה של עשיית המצות אף יותר מהכנת חפצי שבת, ביאר הגרי"ם קרליץ (חוט שני פסח פ"ב ס"ק ח) שהוא משום דין 'לשמה' האמור בעשיה זו, והיינו שעל ידי כך מעשית המצה למצה הימחרת למצה, ואינו כשאר ההכנות למצה, ולכן טרחו בעשייתה יותר. (וראה בדברינו לעיל (הע' 9) מה שכתבנו במד' דין 'לשמה').

[משנ"ב ס"ק ז]

עד שיתקמם [נ"צ 18].

19) אולם כתב הכף החיים (סי' יט) שיש להיזהר שלא ינטוף מיעתו על הבצק, כיון שיש שסברו שזיעת אדם נחשבת כמי פירות, שכשהם בתערובת עם מים הריהם מנהירים להחמיץ (והובאה דעה זו במשנ"ב לקמן (סי' תסו ס"ק כח)).

[משנ"ב ס"ק ח]

ויעבר על כל נראה וכל יקצא(20).

20) אמנם לעיל (סי' תנג ס"ק א) כתב, שהסכימו כמה פוסקים שקדם הפסח אין עוברים על הלאו של 'כל יראהו וכל ימצאו', אלא עובר בכל רגע שמשהה את החמץ על מצות עשה של 'תשביתו'.

[משנ"ב ס"ק ט]

יאמר בשעת לישא [כו' 18].

21) ומי שלא אמר כן בשעת הלישה, כתב הכף החיים (סי' כג) שיאמר לאחר מכן, כל זמן שלא נתחמוצו, אלא שיאמר בלשון לעבר, כיון כל פירורין שנפלו מעיסתי בזמן לישא תריכתי וכו'.

גביו, מיז צריך הישראל לסייע עמו בעשייתו, וביאר המשנ"ב שם (סי' יא ס"ק יב וסי' לב ס"ק כט) שהיינו רק כדי לעשות על הצד היותר טוב, אך בדיעבד כשר גם כשלא סייעו כלל. והוסיף (סי' יא שם), שלדעה שאסרה אינו מועיל אפילו אם הישראל מסייעו, עוד כתב שם, שסייע לחוד בלא שמצוהו לעשות לשמה, אינו מועיל, כיון שסייע אין בו ממש.

השו"ע הרב (סי' א) כתב בביאור הצורך בסיוע הישראל [מלבד מה שצריך להזהיר לעשות לשמה], שבאופן זה עושה הנכרי על דעת הישראל המסייעו, ולא על דעת עצמו.

החזו"א (ארח סי' ר ס"ק י ד"ה ולפי') כתב לגבי עיבוד עור הספר תורה, שיתכן שמה שהצריכו שבתחילה יסייע הישראל, משום שעל ידי זה נחשב כהתחיל הישראל בעבודה, ולפיכך מועילה מחשבת הישראל 'לשמה' לקבוע את המשך העיבוד כסתמא לשמה'.

13) ולענין חרש שוטה וקטן, את מי מהם יש להעדיף לעשות על ידו, כתב המחצה"ש (על המגיא תחילת הסימן) שחרש קטן עדיפים משוטה, כיון שאינו בר דעת כלל, וחרש עדיף מקטן, שהרי לגבי חרש נחלקו התנאים (ביבמות ק"ג א) האם חלה תרומתו מספק, ואילו לגבי קטן לכל הדעות אין תרומתו תרומה.

14) אמנם, לענין טיית חוטי ציצית על ידי נכרי שהישראל עומד על גביו ומצוהו שיעשה לשמה, כתב לעיל (סי' יא ס"ק ט) שדוקא באופן שהטייה נמשכת רגעים אחרים מועילה עמידת הישראל על גבי הנכרי ללמוד לעשות לשמה, מה שאין כן באופן שהטייה נמשכת זמן רב, וכל שכן כשהפסיק לטוות ולאחר מכן המשיך, לכל הדעות הריהו פסולה, אינו מועיל מה שלמדו בתחילה לעשות לשמה, וביה"ל שם (סי' ב ד"ה וישראל) הוסיף לבאר, שאינו מועיל גם אם יחזור ויאמר לו שיעשה לשמה, כיון שאין הנכרי שומע לו (ואולם יש לדון שסבר המשנ"ב שזמן הלישה נחשב בזמן מועיל).

מאידך, החזו"א (ארח סי' ר ס"ק י) כתב שממה שמעילה עמידת הישראל על גבי הנכרי בזמן לישת המצות אף על פי שהיא פעולה הנמשכת, יש להוסיף שמשך הפעולה אינו קובע. וטעם הדבר, שעמידה על גבי נכרי מועילה מנד שותחילת עשיית הנכרי מתיחסת לישראל המצוהו, ונחשב שהיתה כאן עשיית הישראל 'לשמה', ומשום כך גם המשך העשייה נחשב כסתמא לשמה, ואם כן מועילה מחשבת 'לשמה' של הישראל שבתחילה גם באופן שהלישה נמשכת זמן רב.

[משנ"ב ס"ק י]

ככלל לישא הוא, ל'עצת ה'שאר'אוקרים קסיקן שכר קעירך ג'18).

18) וכמו שהתבאר ברמ"א שם ובמשנ"ב שם (סי' יא) שנהגים להחמיר בדעה זו.

[שעה"צ ס"ק ח]

דלא קט'18).

16) שם (סי' א) כתב, שיקטן הנזכר כאן לענין דין 'לשמה' היינו שאינו בר דעת, אבל אם יש לו דעת להבין מה שאומר לו לעשות את המעשה לשם מצות ה', נחשב הוא כ'גדול' גם אם עדיין אינו כן י"ג שנים.

הלכות פסח סימן תם המשך מעמוד נט

[משנ"ב ס"ק יז]

פת עבה טפת(18) וכו', אכל בפתות מטפת מתר(18).

18) ולענין פת הרחבה יותר מהרגיל, כתב הרמ"א לעיל (סי' תנג ס"א)

שטוב לכתחילה שלא לעשותה [משום שאינו נחשב ילחם עוני], והתבאר בביה"ל שם (ד"ה טוב), שכשהיא גדולה כשישית האיפה יש לפוסלה אפילו בדיעבד, עוד כתב שם, שיש שהחמירו בדיעבד כל

הלכות פסח סימן תם

ביאורים ומוספים

במהלך ד"ה וקטן

בכל מצה ומצה²² וכו', וק"ה הפל לשם מצות מצה²³.

22) ומימי כשהסידה דעתו או שינה את מקומו וכדו', כתב הא"א (בוטשאטש, מהדורת סי"ב) שמדרך הסידות ראוי להחמיר לחזור ולומר לשם מצת מצה, וכמו לגבי כתיבת סת"ם וגויטן, שבהם מעבבת אמירה זו גם בדיעבד.

23) מובאר בדבריו שנטוח האמירה הוא ייחודי, וכך לשונו גם לקמן (סי' תפ"ב סי"א ד"ה מ"ו) בשם הפמ"ג (שם משב"ז סי' ב). דעת החזו"א (דינים והנהגות פי"ז אות ב') שיש להקדק שלא לומר בלשון ייחודי לשם וכו', אלא בלשון 'אני עושה לשם' וכו'. עוד הורה (ארחות רבנו ח"ב עמ' לב) לומר 'אני עושה לשם' בלשון הורה, ולא 'אני אעשה לשם' וכו' בלשון עתיד, כי לשון 'אעשה' הוא רק כהבטחה לעתיד, ולא שעושה מעכשיו מעשה 'לשמה'. וכן לשונו בקובץ אגרות (ד"א אגרת קפה אות ב') שיש לומר 'שכל שיעשו בעסק אפיית המצות עושים לשם מצות מצה'.

משנ"ב סי' טו

קדם שפ"באו ל"די חפ"ק²⁴.

24) ואף שלגבי ערב פסח שחל בשבת כתב לעיל (סי' תמד סי' טו) שאת הפירושים שנפלו לארץ לאחר הסעודה אינו צריך להוציא מרשותו, כיון שהם מתבטלים מאליהם על ידי דריסת הרגלים, ולא כתב שיש לדורסם, ביאר הגרי"ג קרליץ (חוט שני פסח פי"ג סי' א אות ה עמ' עו) שבמקום שאפו בו מצות בערב הפסח אין משתמשים בימי הפסח וגם סוגרים אותו, ולפיכך אינו נחשב כמקום העשוי לדרוס בו רגלים.

ובאופן נוסף ביאר הגר"ש וזלנברג, שכאן מדובר בזמן איסור חמץ, שאם לא ידורס על הפירותים מיד יש חשש שהם יהמיצו עד שידרסו עליהם, ויעבור על איסור שהיית חמץ, מה שאין כן בערב פסח שחל בשבת הרי מדובר קודם זמן האיסור, ואם כן אין צורך לדורסם מיד ורשאי לסמוך על כך שידרסו קודם שיגיע זמן האיסור.

משנ"ב סי' יא

אני מבטל אותם²⁵ וכו', דק"א בלשון שפ"ב²⁶.

25) ובטול זה, יש לבאר שהוא מונח שיחול בזמן שיפלו הפירותים או ידבקו, שבאופן זה כתב בשו"ת שאגת אריה (סי' צב-צג, הובא בשערי תשובה לעיל סי' תנד סי' ב) שאין חסרון של ברירה, שכן אם יבטל בזמן דיבור לא יועיל הביטול, משום שההלכה היא שאין ברירה בנדון של דין דאורייתא [ראה ביצה לח, א], הרי עדיין לא התברר מה הם הפירותים שיפלו לאחר מכן בשעת הלשון.

26) ולגבי מי שאמר את לשון הביטול בלשון שאינו מבין, כתב לעיל (סי' תלד סי' ט) שאם הוא מבין על כל פנים את ענין הביטול [היינו שהוא מפקיר את חמצו], יצא בדיעבד, אבל אם הוא הרשב שאמר תחיטה וכדו', לא יצא אפילו בדיעבד.

משנ"ב סי' יג

וגם יצא ק"ה וכו' חו"ק²⁷.

27) ואף שלגבי עוגה שכתובות עליה אותיות, כתב הרמ"א לעיל (סי' שמ"ג) שאסור בשבת לשבר אותה משום איסור 'מוחק', והתבאר במשנ"ב שם (סי' טז) שיש שהחמירו בצוירים כמו באותיות, ואם כן לבאורה יש להקשות איך הותר בליל יום טוב לאכול מצות המצירות, יישב הרגול מרובה (שם), על המוגיא סי' ו) על פי מה שכתב הר"ש הלוי (הובא במג"א שם) שלא אסר הרמ"א אלא כשהאותיות אי הצוירים עשויים מחומר אחר מזה של העוגה, מה שאין כן כשהם חלק מהעוגה, וכן הביא המשנ"ב

שם (סי' טו) להלכה, וביאר שבאופן זה אין שם 'כתיבה' על הדבר, ומשום כך גם אינו נחשב כ'מוחק'.

אולם, לגבי מה שהובא ברמ"א לקמן (סי' תעה סי' ז) שנהגו לעשות סימן על גבי המצות כדי לדעת איזו מהן נעשתה ראשונה ואיזו שניה, כתב המשנ"ב שם (סי' מז) שאין לעשותו מאותיות, כיון שכששוכחים את המצה נחשב הדבר כ'מוחק', וכתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' עז) שיש לדחוק שכוונתו שם דוקא לגבי אותיות העשויות מחומר אחר מזה של המצות. אמנם, יש לחון ממה שכתב המשנ"ב לקמן (סי' תק סי' יז) שמחמת איסור 'כותב' אסור לעשות ביום טוב אותיות וצוירים בבשר דרך סימן, ומשמעות הדברים שהיינו על ידי חקיקת סכין בנוף הבשר. [וראה מה שכתבנו שם].

עוד הביא המשנ"ב לעיל (סי' שמ"ג סי' יז) את דעת הרגול מרובה (שם) שאין שבירת האותיות שעל גבי העוגה (גם העשויות מחומר אחר) אסורה מצד 'מוחק', כיון שאינו מתכוין למוחק, וכתב המשנ"ב שבאופן שאינו שובר את האותיות בידיו אלא בפיו דרך אכילה, יש לסמוך על דעת הרגול מרובה להקל ברבר (ואולם ראה בשע"צ שם (סי' כב) שצריך לכך את ענין 'עונג שבת').

והחזו"א (א"ח סי' ס"א סי' א) צידד להחמיר גם לגבי אותיות העשויות מהעוגה עצמה, וגם כששובר בפיו דרך אכילה, ובטעם הדבר שהותר ביום טוב לאכול את המצות המצוירות, כתב, ששונה צורה שעל גבי הפת, שאינה נחשבת כ'צורה' בפני עצמה אלא הריהי כחלק מצורת הפת.

משנ"ב סי' טו

במס"ק²⁸.

28) ובנדון האם צריך להטביל כלי מתכות המשמשים לעשיית המצות שנקנו מוכרי, כתב הרמ"א (יו"ד סי' קכ"ה) שאינם צריכים טבילה. וטעם הדבר התבאר בדרכי משה שם (אות ד), שכיון שהם נוגעים במאכל כשהוא עדיין צריך תיקון [אפיה], אינם נחשבים ככלי סעודה הצריכים טבילה. וכתב הט"ז שם (סי' ז), שמימי יש להטבילם בלא ברכה, אולם השי"ך שם (סי' יא) כתב שאינם צריכים טבילה כלל, והוסיף (נקדת הכסף על הט"ז סי' ז), שכך הוא המנהג. וכן כתבו להלכה החכמת ארם (כלל עג סי"ט) והק"ה החיים (כאן סי' לח).

משנ"ב סי' טז

לקיין²⁹ וכו', לכתחלה לעשות קיין וקיין³⁰.

29) ובטעם הדבר שנהגו לעשות את המצות עגולות, כתב המהרי" אסאד (שו"ת יהודה יעלה א"ח סי' קנז) משום שלגבי המצות שהוציאו ממצרים נזכר בתורה (שמות יב, לו) לשון 'עגולות', היינו שהן היו בצורת 'עגול' [וכמו שפירש רש"י (תענית כג, א) ד"ה עוגה] ובעד מקומות, שיעוגה היא מלשון 'עגול' [שכתנת התורה בכך להדיענו את גדול החפזון בשעת יציאת מצרים שעשו את המצות עגולות במהירות, ולא היה להם פנאי לרבע אותן, וכן לדורות יעשו אותן עגולות לזכר גדול החפזון [וראה שם שכתב טעמים נוספים לדבר].

אולם לגבי 'מצות מכתה', כתב שם שיש להקפיד לעשותן מרובעות, שכן אם יעשה אותן עגולות, יש חשש שיערכו את שיירי הקצוות פעמים נוספות, כדי להחזירן לתגור ויש חשש הימון ברבח.

30) והוסיף הק"ה החיים (סי' מד), שכל הנהגה לעשותן דקין ביותר, הרי זה משובח. והגר"ש איערבך (ביצחק יקרא, על המשנ"ב סי' יז) הורה, שמנהג בני אשכנז לעשותן דקין ביותר, ושואין להם לאכול מצות שאינן עשויות כך.

המשך במילואים עמוד 26

הלכות פסח סימן תכ

נט באר הגולה

ד שם המזבח ושאר פוסקים ה' קריאה פסחים ל"ד ו' סוד, ה"ז ע"פ פסל"ג רבי יקום פסקאעיות הנקרא ל"ד ה' אהות חיים

לישה: כל (ה) פרושים שישלו בשעת לישה ועריכה יוכן בצק (י) הנדבק בפלים (יא) אני מבטל אותם. פרי שמעא (יב) שמבטלן קדם חמוצין: ד (יג) "אין עושין (ו) (יד) סריקין המצריין, דהינו לצייר בפת במין חיה ועוף, 'אכל כל מה שעושים אותו (ו) (טו) במסרק כדי שלא יתפח וכן מה שמצדקין המצות, מתר; ומכל מקום טוב למהר לעשותם שלא להשהות בהם: הגה * ויש לעשות המצות (טז) ריקין ולא פת עבה פשאר להם. פי אין ריקין מפרהים להחמיר: ה' אין עושין בפסח (יז) * פת עבה (ט) וטו טפה: ו' אין להקל במה שהחמירו התקמונים שלא לעשות (י) ו' פאנדי"ש או פלאדוני"ש:

שערי תשובה

[ט] טפה. עכ"ט. וכתב בשרי ח"ב סימן יג, כפת עבה פסח יותר מטפח יאמי מרובתי האתים שהיו גוצרים מאד מאד בהעושים לו להחלה, אבל אין לאסר בדיעבד פי אין נראה טוח ריעותא וקמי"ש המביא, ודלא בתלכה פיריה, וכן מבאר בבית פתמיניא, ע"ש: [י] פאנדי"ש. עכ"ט. ורש"י סימן יג כ"ב שפירש הג"מ לעשות ספגין ממנה אטוה. וכן בבב"א ע"פ פסח שגורו קטנו מטום שאשה שחת ענה ל"י לקטנה לאשת סב שצקתה קטח ממנה אפי"ה ודא עברה שהוא קטח קטח וצ"ל פה, וה"ה לפת כדפי' שקורין פסל"י. אבל ספגין שדקם לעשות טפי מפסח לא טעו. ע"ש. וכן לקמן סי' וחס סקיד, והפ"ח חלק פנה וכתב שאין ל"י לגיד גירות טעמיה, וכן במשנהו אין

[ט] טפה. עכ"ט. וכתב בשרי ח"ב סימן יג, כפת עבה פסח יותר מטפח יאמי מרובתי האתים שהיו גוצרים מאד מאד בהעושים לו להחלה, אבל אין לאסר בדיעבד פי אין נראה טוח ריעותא וקמי"ש המביא, ודלא בתלכה פיריה, וכן מבאר בבית פתמיניא, ע"ש: [י] פאנדי"ש. עכ"ט. ורש"י סימן יג כ"ב שפירש הג"מ לעשות ספגין ממנה אטוה. וכן בבב"א ע"פ פסח שגורו קטנו מטום שאשה שחת ענה ל"י לקטנה לאשת סב שצקתה קטח ממנה אפי"ה ודא עברה שהוא קטח קטח וצ"ל פה, וה"ה לפת כדפי' שקורין פסל"י. אבל ספגין שדקם לעשות טפי מפסח לא טעו. ע"ש. וכן לקמן סי' וחס סקיד, והפ"ח חלק פנה וכתב שאין ל"י לגיד גירות טעמיה, וכן במשנהו אין

הנתינת טוח לחוף הקמח והלישה והעריכה [ולש אומרים דגם הנקור] וקאפי"ה על"י גזולים, וזתיה תכל כפרוש לשם מצת מצונה, ואין צריך שיאמר בכל מצה ומצתה²², אלא לאמר כל אחד: מה שיעשה היום בענין מצה זו וזתיה תכל לשם מצות מצתה²³. וזכרנו בימי נדודי הנה המנהג בקראל שצבת אפי"ה מצות, בעל המצות היה אומר והודו להעוסקים פתח פעמים שזכרו שהיא מצת מצונה, וצ"ל בקמיני נדודי המנהג הנה מפני שכמה מדקדקים לקח מצה שמורה לילי הפרה, והפצח"ש מורה נאפה קבל מיני הדור מפני שעל"י רב לוקחין אותם מרב העיר או משארי חלמדי"תקמים, ועל"י אין מדקדקין בסתם מצות, אבל באמת נרא שברוב הספרות, מפני שישו"ף סוף רב העולם אין לוקחין מצה שמורה ויוצאין בסתם מצה, וכשקטנים עוסקין בעניני לישה ובצריכה וקטני אפי"ה אין יוצאין ידי מצה, ואם כן יזכר טוב היה הפנהג שלפנים שהיה הפצח"ש בכתב עונה ואומר מצת מצונה לפני הכל, שגוד עומד על"י, ויצא על"י קטנים לדעה נשנה: * ויש לעשות המצות ריקין וכו'. צ"ח משנה ברורה. ואף בדברי הרמ"א היה נכון יזכר לפרש הדברי הנחבר קאי במסרק, וצ"ל אפילו אם נעשה צורה על"י, וה' וקאמר דמכל מקום טוב למחר, ועל זה הוסיף הרמ"א עצה אחרת, דיש לעשות דקים רבה אינו מותר להחמיר, אכן מלשון פתמיניא המוכח בדברי משה משמע דאכל מצות מבאר פן בלשון סרי"ו. ע"ז שם. וע"ז מה שכתבנו בסעיף ה: * פת עבה טפה. ע"ז משנה ברורה. וד"ן

שערי תשובה

(י) יכפר הבית וכן השלחן שערבו עליו המצות אף-על-פי שבטל, ומה שיימצא מן העשה יתקפנו. ויש שכתבו, דמשמע זה (יג) טוב שיתרם הפרושים בגלוי בצפור חכה משפלו, קדם שיבאו לידי חמוצין²⁴, (יד) דאם יבואו לידי חמוצין צריך לשרפן: (י) הנדבק בפלים. (ז) לעיל בסימן תנט סעיף ד בהג"ה, דאם לש ביום-טוב, מה יעשה בהפלים אחר-כך, והכא מורה בלש בערב-פסח אחר וכן אסורו, דכ"ל לגרד החמץ מצליהן אחר-כך ולהדיחן (וכן צריך לעשות באמת אחר-כך אף-על-פי שבטלן), אף שאנו חוששין שמא ישקה קצת ויעבר על בל יראה: (יא) אני מבטל אותם²⁵, או 'אני מקפיד אותם', אבל לא יאמר 'פירין הפקר', (ט) דאינו לשון מקביר שמפיקין, דאפשר לומר במשמעות הלשון שמשפיקין הן הפקר, (טו) ואינו כן, וכתבו האחרונים, דלשונות של בטול והפקר צריך לומר וקאן בלשון שמבין²⁶: (יב) שמבטלן קדם חמוצין. ומשילא אף שיתחמוצו אחר-כך אינו עובר בכל יראה, דאינו שלו: ד (יג) אין עושין וכו'. פרוש, לכתחלה, ובדיעבד מסרין באכילה (יז) אם לא שנהגו בצירוף שער חמוצין, (יח) וגם יוצא בהן ידי חובתן²⁷: (יד) סריקין המצריין וכו'. לפי שהוא שונה עליה לציין, ופעמים יבוא לידי חמוצין על-ידי שהיה זה, ונאפלו רוצה לעשות המצות (ט) על-ידי פרוש, שאינו שונה פלוס, אף-על-פי-כן לא חלקו חכמים וקארו הכל, לפי שהרואה שנאפו מצות אינו יודע שנעשה על-ידי פרוש (ובוא להחמיר אף בלא פרוש. וכן אין חלוק בין סריקין של בעלי-בתים (כ) ובין של נחומים, אף דנחומים קבוצין ומרגליו בנה ואין שוהין בצעיתן אף-על-פי-כן אסור, (כא) ונאפלו אם המצות הן ריקין דקים שאינם ממחרין להחמיר, אף-על-פי-כן אין לעשותם מצריין: (טו) במסרק²⁸, פרוש, ואף-על-פי שצ"ע שצ"ע קצין ציור על המצה מכל מקום שרי, דבין שאינו מכתב לצייר לא יבוא על-ידי זה לידי שהיה שער חמוצין: (טז) ריקין²⁹, הינו, אף דמבאר בסעיף ה דפחות מטפח מהר לעשות, (כג) מכל מקום נכון יותר לכתחלה לעשות ריקין דקים: (יז) פת עבה טפה³⁰, דכשהיא עבה כל-כך יש לחש שמא לא ישלט חם האש בחובה ותחתמץ בחובה בשעת אפי"ה, אבל בפחות מטפח מר³¹, וע"ז בבאר הלכה שהבאנו דעת כמה פוסקים דאפילו בפחות משפח יש להר. ובדיעבד אם פכר אפה, (ג) יש מתירין אפילו בעבה טפה, (ד) ויש אסורין, אכן בפחות מטפח אין לאסר בדיעבד. ומכל מקום, כל שהיא עבה יש לע"ן בחובה אם נאפית יפה ולא נתחמצה: ו (יח) פאנדי"ש וכו'. הם עשות מצות (כה) מלאות בקשור או בגבינה, (כז) לפי שבשעת אפי"ה יוצא לתה מהקשור והגבינה ומלחלחת

באר היטב

תקין גודל להוצאת נדע לבטלה, האריזי ו"ל: (ה) פרושים. וצריך שיאמר בלשון שמבין, והאומרים פרושים הפקר טועים הם, דמשמע מעצמן הן הפקר, רק יאמר יהיו הפקר, ט"ו, מ"א, ע"ש [וע"ז א"צ סימן קמא סעיף ט"ג איזו לשונות מעיליים], וה"ה פת שאינו טעה, ע"ש: (ו) סריקין, ס"י לכתחלה, ובדיעבד יוצאין בה: (ז) במסרק. ע"ז ב"ד סימן קכ"ה פה"ה פסק הרב דהכרזים שכתבנים בהם המצות א"צ עבילה, ע"ש, והפ"ו פתח שם דיש להטבילים בלא בקרה, ע"ש. וכ"פ הפ"ח והח"י, או טבילים עם פלים אחרים: (ח) ריקין. וצ"ח סומכים לעשות בה ציורין, ופי"ח מזה קדם עד למא, ע"ש. המנהג לעשותן עבדי אצבע, בכתחלה י"ד סימן צו: (ט) טפה, ובדיעבד אין קפידא, מ"א. ומ"מ אין לקח אותו למצה של מצוה, גם יש לע"ן פה אם נאפית שפיר בחוכו ולא נתחמצה, וע"ז ב"ח. ובפחות מטפח אפילו משהו

משנה ברורה

הנתינת טוח לחוף הקמח והלישה והעריכה [ולש אומרים דגם הנקור] וקאפי"ה על"י גזולים, וזתיה תכל כפרוש לשם מצת מצונה, ואין צריך שיאמר בכל מצה ומצתה²², אלא לאמר כל אחד: מה שיעשה היום בענין מצה זו וזתיה תכל לשם מצות מצתה²³. וזכרנו בימי נדודי הנה המנהג בקראל שצבת אפי"ה מצות, בעל המצות היה אומר והודו להעוסקים פתח פעמים שזכרו שהיא מצת מצונה, וצ"ל בקמיני נדודי המנהג הנה מפני שכמה מדקדקים לקח מצה שמורה לילי הפרה, והפצח"ש מורה נאפה קבל מיני הדור מפני שעל"י רב לוקחין אותם מרב העיר או משארי חלמדי"תקמים, ועל"י אין מדקדקין בסתם מצות, אבל באמת נרא שברוב הספרות, מפני שישו"ף סוף רב העולם אין לוקחין מצה שמורה ויוצאין בסתם מצה, וכשקטנים עוסקין בעניני לישה ובצריכה וקטני אפי"ה אין יוצאין ידי מצה, ואם כן יזכר טוב היה הפנהג שלפנים שהיה הפצח"ש בכתב עונה ואומר מצת מצונה לפני הכל, שגוד עומד על"י, ויצא על"י קטנים לדעה נשנה: * ויש לעשות המצות ריקין וכו'. צ"ח משנה ברורה. ואף בדברי הרמ"א היה נכון יזכר לפרש הדברי הנחבר קאי במסרק, וצ"ל אפילו אם נעשה צורה על"י, וה' וקאמר דמכל מקום טוב למחר, ועל זה הוסיף הרמ"א עצה אחרת, דיש לעשות דקים רבה אינו מותר להחמיר, אכן מלשון פתמיניא המוכח בדברי משה משמע דאכל מצות מבאר פן בלשון סרי"ו. ע"ז שם. וע"ז מה שכתבנו בסעיף ה: * פת עבה טפה. ע"ז משנה ברורה. וד"ן

(י) ס"ו ושי"א: (יג) מן אברתם: (יד) דכל חמץ אף-על-פי שישלו צריך בעיר, דקמא לו דלכתחלה ציורין שרפה, פמו שפירש ריש סימן חמה: (טו) ט"ו ושי"א. ואף שיש שמשיבין המנהג שנהגו לומר 'פרוין הפקר', ע"ז הק"ע, מכל מקום לכתחלה פודאי יותר טוב לצאת כל הדעות: (טז) ואף דלעיל סימן תלד בארנו דפרוין אינם צריכין בטול דמקילא בטילי, הינו פרוין-לחם חלק פודר הוא בקני עצמו, מה שאין כן בבצק אשור דעל"י פכוד הבית יתקבצו יחד לכשעיר פזית, ונשער פנה אינו מתבטל מאלו ומהיר"ל: (יז) הגרי"ו, ומשמע דאוחו העת אין נחשב לעסק כלל, ואינו חזקה לנקוד המבאר בסימן תנט במגן-אברהם סעיף ק"ן ד דמוכה שם ופשוט עסק אף דאינו מבטל השחיית שמביתים: (יח) גמרא: (יט) פוסקים: (כ) מדלא חלק המתבר שמוע פנה דסבירא לה בדיעבד הרא"ש המבאר בטור, וכן פת הגרי"א: (כא) אף שיש מקלון, ב"ח וט"ו פורי הדש מחמירין: (כב) הגרי"ו, וקבארו מוכח פתמיניא והפ"ח נכנסת-הגדולה, וע"ז בבאר הלכה: (כג) אחרונים: (כד) פרי הדש, ובדברי מצאתי בהדושי הרמב"א קדם הר"ה: (כה) מן אברתם ואל"ה רבה, ולא כמל שפירש הח"ק יעקב: (כו) מן אברתם:

שער הציון

שער הציון

